

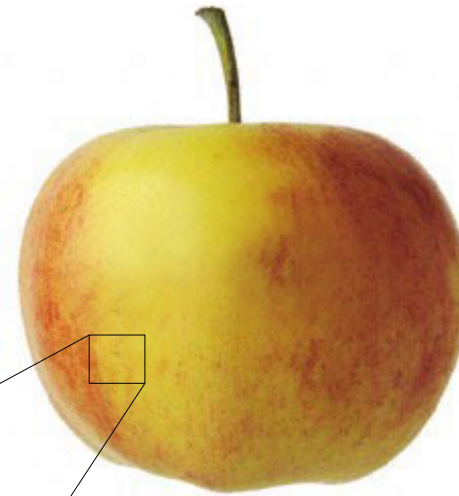
Physics Masterclasses 2007

Štandardný model elementárnych častíc

Mikuláš Gintner
Katedra fyziky
Žilinská univerzita

Akú má hmota štruktúru ...

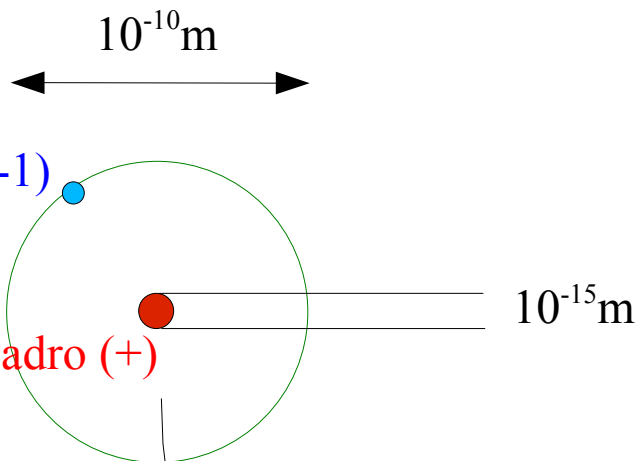

~10 cm

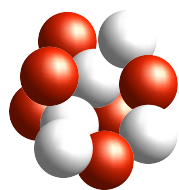
... zrnitú

atóm

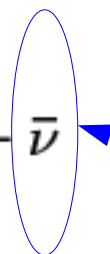
Ernest Rutherford
1911

jadro

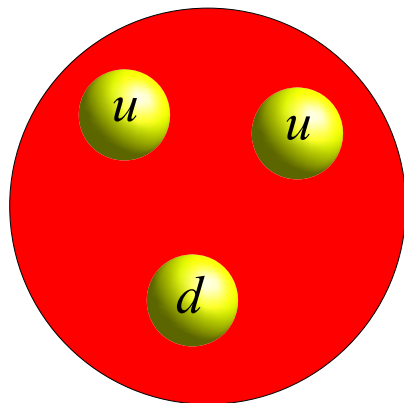
● protón (+1)

● neutrón (0)

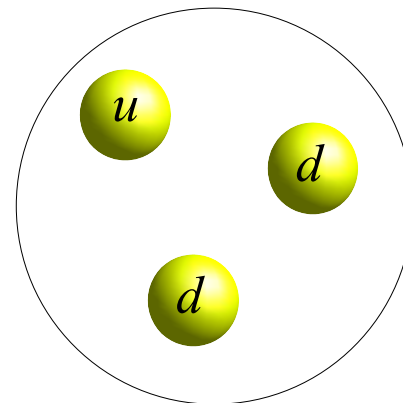
neutrino

protón

$$2/3 + 2/3 - 1/3 = 1$$

neutrón

$$2/3 - 1/3 - 1/3 = 0$$

typ kvarku

u (up)

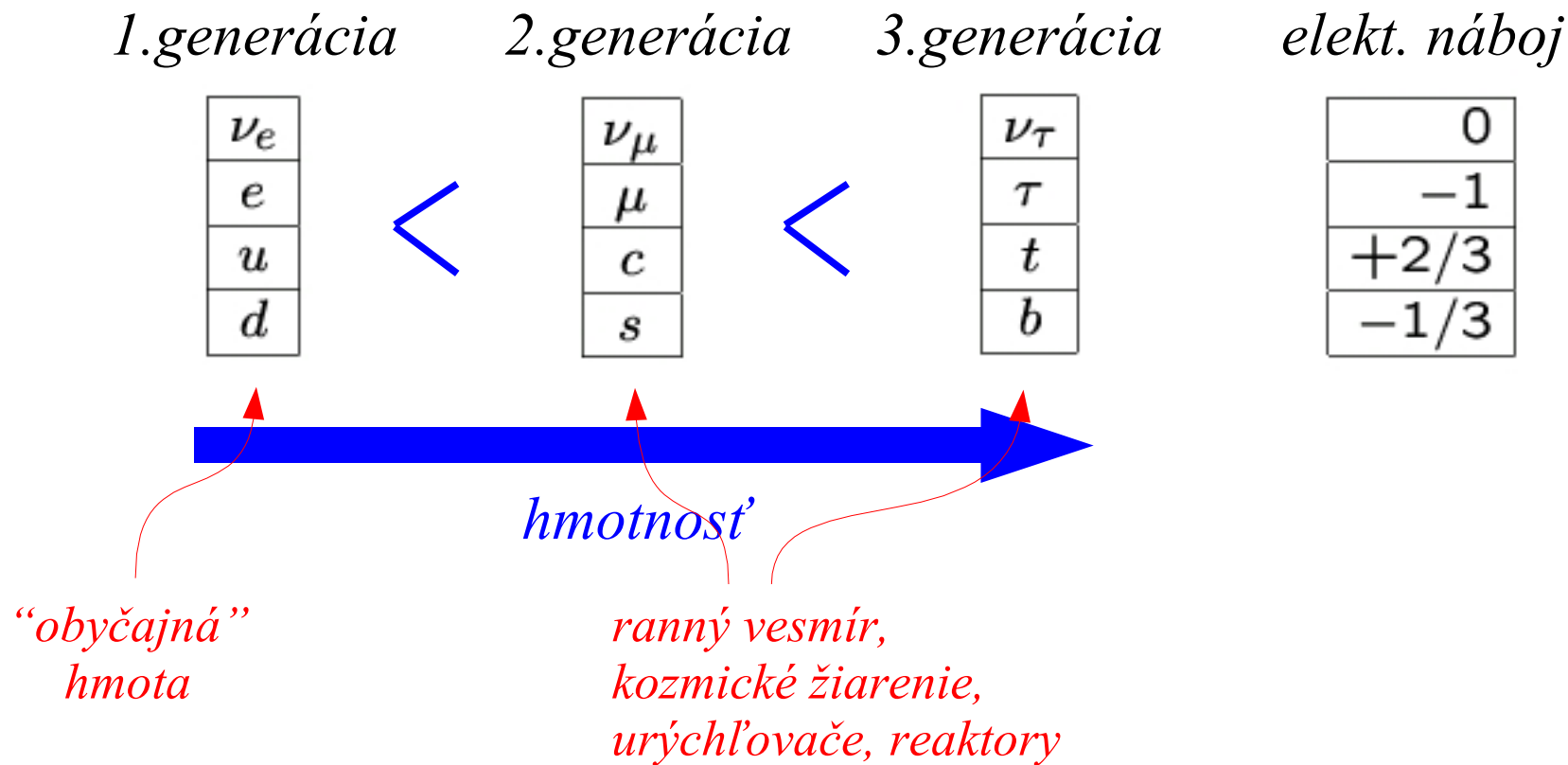
d (down)

elektrický náboj

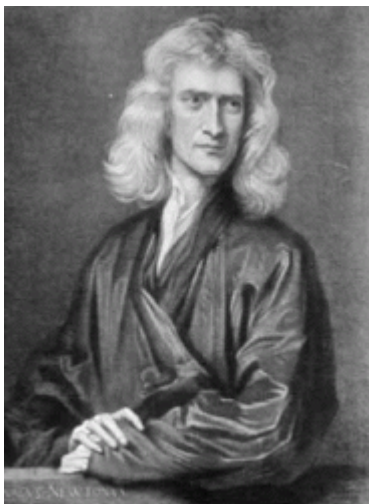
+2/3

-1/3

Elementárne častice hmoty - sčítanie ľudu

... + antičastice: rovnaká hmotnosť, opačný náboj

Sily!

$$\vec{F} = m\vec{a}$$

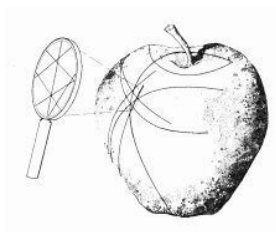
Newtonovo jablko

gravitačná sila

$$10^{-42}$$

$$\infty$$

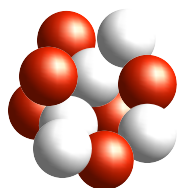
atómy v jablku
elektróny okolo jadra

elektr(omagnet)ická sila

$$10^{-2}$$

$$\infty$$

protóny, neutróny, kvarky

silná (jadrová) sila

$$10$$

$$10^{-15}\text{m}$$

rádioaktívny rozpad

slabá sila

$$10^{-13}$$

$$10^{-18}\text{m}$$

Makrosvet

- *klasický*

Mikrosvet

- *relativistický, kvantový*

Sila

$$\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$$

- zmena hybnosti

- zmena hybnosti
- zánik a vznik častíc
- zmena počtu a identity
(*sila = interakcia*)

hmotnosť

- zachováva sa

- nezachováva sa

$$E = mc^2$$

- $\exists$ nulová hmotnosť

predpoveď

- jednoznačná

- pravdepodobnostná

Zákony zachovania v mikrosvete

Čo nie je zakázané,
je povolené.

ZZ energie

$$E = mc^2$$

- *hmotnosť pred rozpadom $\geq \sum$ hmotností po rozpade*
- *ťažšiu časticu investovaním kinetickej energie*

svet je z častíc
1. generácie

ZZ hybnosti

$$\sum \text{hybností pred zrážkou/rozpadom} = \sum \text{hybností po zrážke/rozpade}$$

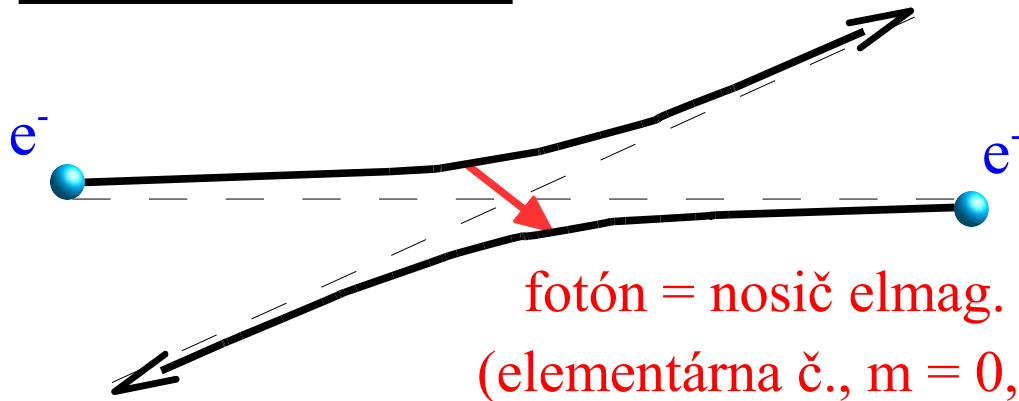
ZZ elektrického náboja

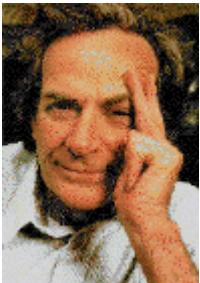
... a ďalšie ZZ

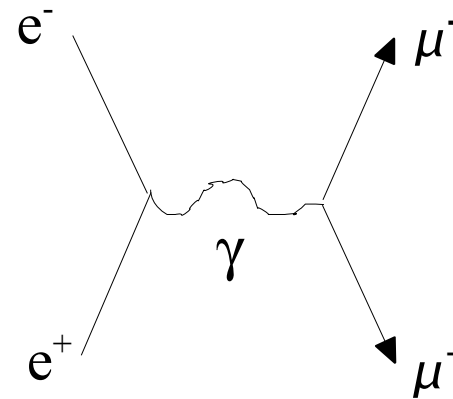
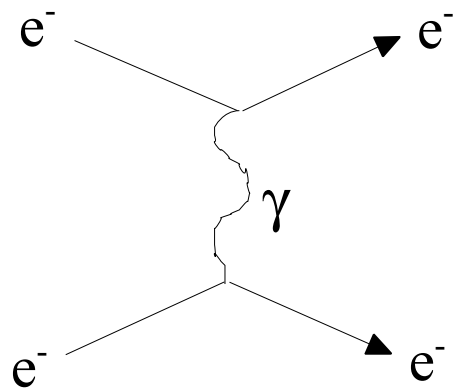
Nosiče síl: fotón

$$e^- + e^- \rightarrow e^- + e^-$$

R.P.Feynman

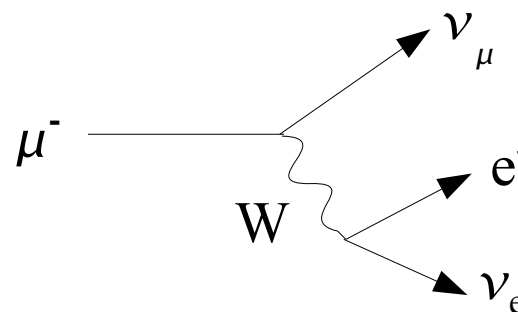
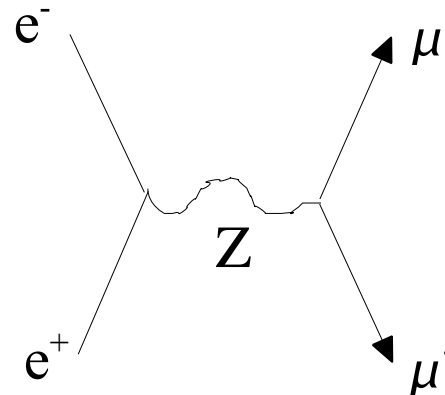
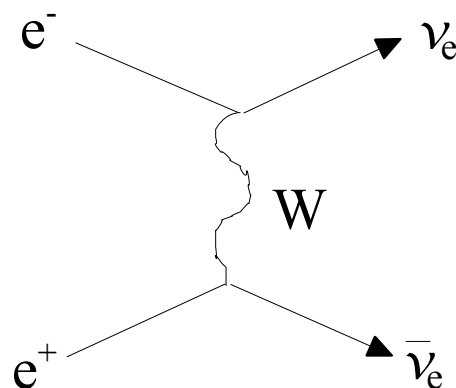
Nosiče slabých interakcií

- všechny* částice hmoty interagují slabo

částice	el.náboj	hmotnost'
Z	0	91.2 GeV
W^+	+1	80.3 GeV
W^-	-1	80.3 GeV

R.P.Feynman

Nosiče silných síl

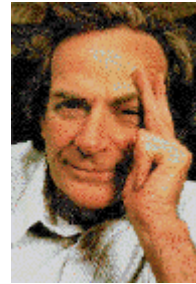
- silné interakcie len medzi kvarkami

- 3 druhy silných nábojov (r, b, g)

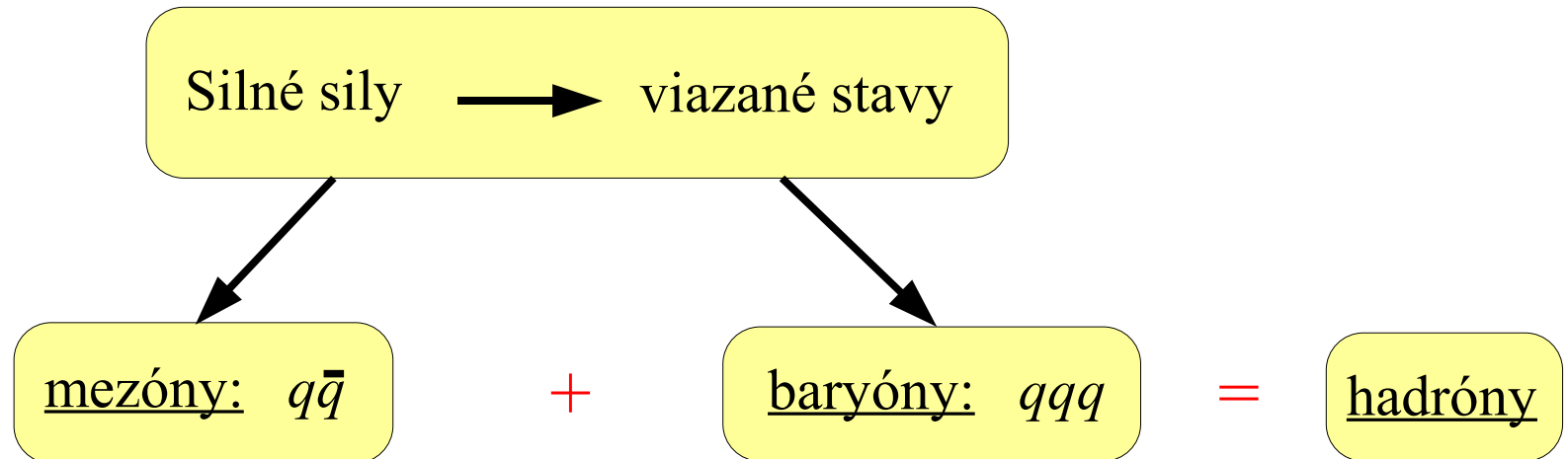
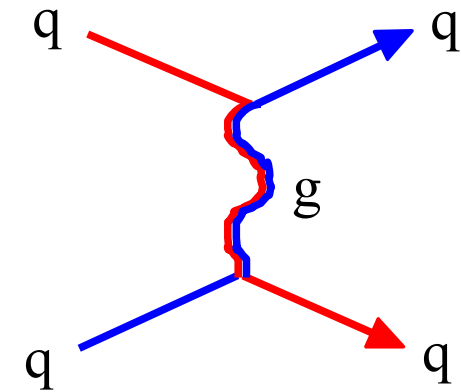
- každý kvark jeden silný náboj

- každý gluón dva náboje ($r\bar{b}, \dots$)

8 gluónov
(elementárne č., $m = 0, q = 0$)

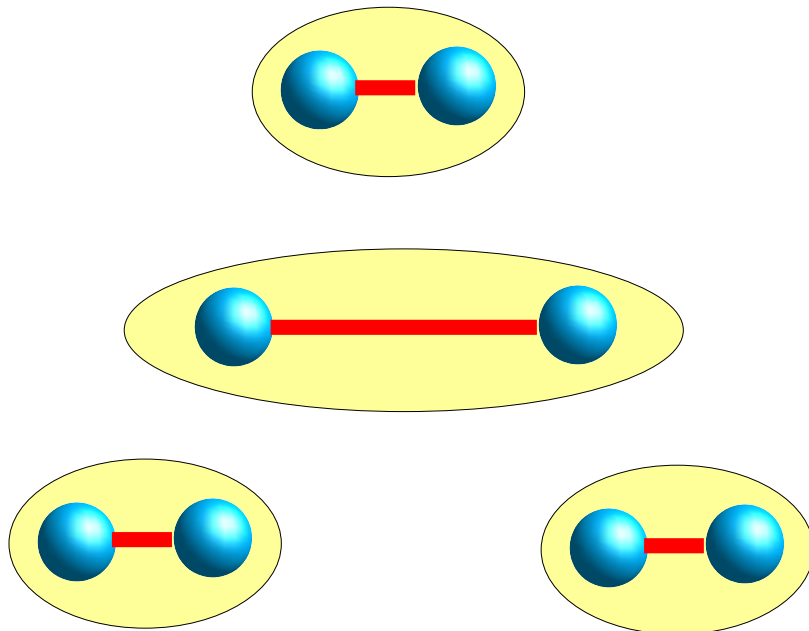
R.P.Feynman

Uväznenie kvarkov a gluónov

Prečo v prírode nepozorujeme voľné kvarky a gluóny ?

- silná sila medzi kvarkami narastá so vzdialenosťou
- kvarky sa nedokážu vyslobodiť z hadrónov

Nobelova cena
za fyziku 2004

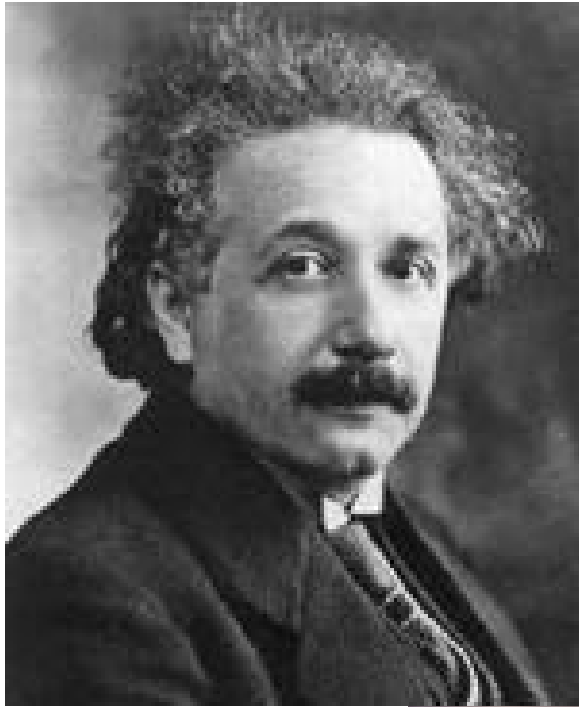
D.J.Gross H.D.Politzer F.Wilczek

*Za objav asymptotickej slobody
v teórii silných interakcií*

$$E_1 = 2mc^2 + V(d_1)$$

$$E_2 = 2mc^2 + V(d_2) > E_1$$

$$E_1 + E_1$$

gravitačná sila = zakrivenie časopriestoru

- nemáme teóriu gravitačnej sily v mikrosвете

Rekapitulácia

interakcia	častica	el.náboj	hmotnosť
silná	8 gluónov	0	0
elmag.	fotón	0	0
slabá	W^+	+1	80.3 GeV
	W^-	-1	80.3 GeV
	Z	0	91.2 GeV
gravitačná	gravitón	0	0

I	II	III	el.náboj
$\nu_e(?)$	$\nu_\mu(?)$	$\nu_\tau(?)$	0
$e^-(0.0005)$	$\mu^-(0.105)$	$\tau^-(1.777)$	-1
$u(0.003)$	$c(1.2)$	$t(174)$	+2/3
$d(0.006)$	$s(0.1)$	$b(4.2)$	-1/3

Čo je Štandardný model elementárnych častíc ?

snaha vysvetliť veľa vecí pomocou málo vecí

Otvorené otázky:

- zahrnutie gravitácie

- odkiaľ majú častice hmotnosť, Higgsov bozón

- prečo práve tri generácie

- ako súvisia všetky parametre

- možné vysvetlenia:
supersymetrie, superstruny

- ...

